

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Työryhmän raportissa on nostettu esille tässä ajassa relevantteja aiheita, ja kehittämishaasteet ja niihin liittyvät toimenpide-ehdotukset ovat osin tuttuja jo aikaisemmista selvityksistä, myös pandemiaa edeltävältä ajalta. On tärkeää, että pitkään alalla vallinneiden ongelmien ja kehittämishaasteiden merkitys ja alan kehittymistä tosiasiallisesti rajoittava luonne tunnustetaan, ja työryhmän esityksiä haasteiden taklaamiseksi aletaan vihdoin viemään käytäntöön.

Huomionarvoista on, että raportissa kohtuullisen yleisellä tasolla sanoitettu tilannekuva sekä kehittyä että muuttua edelleen nopeasti, ja että alan tulevaisuudennäkymiin vaikuttavat raportin laatimisen jälkeen vaikeasti ennakoitavalla tavalla sekä kansainvälisestä tilanteesta johtuvat epävarmuudet että niiden heijastusvaikutukset mm. yleiseen talouskehitykseen ja energian saantiin sekä sähkön hinnoitteluun.

Kiihtyneen inflaation vaikutus kulttuurin erilaisten yleisöjen ostovoimaan tulee sektorin kannalta huonoon aikaan, kun pandemian vaikutus esimerkiksi yleisöjen ostokäyttäytymiseen ja palaamiseen eläviin esitystilaisuuksiin on edelleen eräänlaisessa jälleenrakennusvaiheessa, jonka kestoa on vaikeaa tai lähes mahdotonta ennustaa. Yleisöt palaavat suuriinkin tapahtumiin kohtuullisen hyvin, mutta kehitys ei ole kaikentyypisissä kulttuuritilaisuuksissa samanlaista. Lisäksi yleisöjen lipunostokäyttäytymisen olennaisetkin muutokset vaikeuttavat kulttuuritilaisuuksien järjestäjien toiminnan kokonaissuunnittelua.

Energiakriisin merkitys paljon valoja ja monipuolista äänentoistoa ja lavatekniikkaa hyödyntävillä aloilla jää vielä nähtäväksi, mutta selvää on, että sähkön hinnan heilahtelut tulevat vaikuttamaan eri tavoin erilaisiin alan toimijoihin niinkin yksinkertaisesta syystä, kuin että pitkäaikaisilla toimijoilla saattaa olla kaudelle 2022–2023 eri mittaisia ja ehdoiltaan poikkeavia sähkösopimuksia. Toisaalta

kaikille yhteinen ongelma ovat rajalliset mahdolliset vaikuttaa pitkää suunnittelujännettä edellyttävien suurten ja pienemmänkin luokan tuotantojen energiantarpeeseen nopeilla ratkaisuilla.

Luova ala tarvitsee nyt ja tulevaisuudessa niin luovat kuin luovaa toimintaa tukevien ammattien koulutetut ammattilaiset tekemään työvoimavaltaisen alan työtä. Pandemia-ajan aiheuttaman osaamiskadon pidempiaikaisia vaikutuksia on vielä tässä vaiheessa vaikea ennakoida. Jos alan vaikeudet palata normaaliin talouteen ja työmarkkinaan pitkittyvät edelleen kehittyvän nopean inflaation, energiakriisin ja pandemian pitkäaikaisten vaikutusten johdosta, on mahdollista, että näillä yhtä aikaa alan tuotantokapasiteettiin ja työllisyyteen vaikuttavilla tekijöillä on vielä nykyistäkin laajempia vaikutuksia alan koulutetun työvoiman saatavuuteen lähitulevaisuudessa. Tätä kehitystä kannattaa seurata tarkasti.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

Musiikin edistämissäätiö nostaa raportin toimenpide-ehdotuksista, siinä järjestyksessä kuin ne on esitetty työryhmän mietinnössä, tärkeimpinä seuraavat viisi, korostaen mahdollisimman selkeästi, että se ei vähennä muiden aivan olennaisen tärkeiden ehdotusten merkitystä lainkaan.

Säätiö haluaa lisäksi painottaa, että on tärkeää, että tulevaisuudessa kehiteltävät uudenlaiset kulttuurin rahoitusmallit koskisivat mahdollisuuksien mukaan myös kulttuurialan yrityksiä, ei ainoastaan yksittäisiä taiteilijoita. Näin monipuolisella tukipolitiikalla tavoitetaan tehokkaimmin ammattimaisen kulttuuritalouden kaikenlaiset relevantit toimijat.

1. Hallitus antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon.
2. Taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan valtion talousarvion luvussa 29.80. yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä (taiteen perusopetusmenojen kanssa 1,15 prosenttiin). Kulttuurialan rahoituksesta päätettäessä kulttuuri nähdään investointina, joka kohentaa kansantaloutta ja hyvinvointia. Rahoituksen nostaminen auttaa pahoin kärsinyttä kulttuurialaa nousemaan koronapandemian aiheuttamista vaurioista ja vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin rakenteellisesti ja toiminnallisesti.
3. Valtion ja neljän säätiön yhdessä pääomittamaa luovien alojen rahastoa vahvistetaan edelleen ja laajennetaan rahaston käyttötarkoitus myös muita kuin esittäviä taiteita koskevaksi.

4. Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä, jotka vahvistavat sellaisten kulttuurin alojen toimintaedellytyksiä, joilta puuttuvat valtionosuusjärjestelmän kaltaiset rakenteet.

5. Palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamista helpotetaan. Sivu- ja päätoimisen yrittäjyyden käsitteet selkeytetään. Freelancertyön erityispiirteitten tunnistamista ja osaamista vahvistetaan työvoimahallinnon ohjeistuksissa, tulkinnoissa ja ratkaisukäytännöissä, ja tämä tarve huomioidaan myös toteutettaessa TE-palvelujen siirto kuntiin.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Hyvällä argumentaatiolla. Musiikkiala pyrkii tulevaisuudessa edistämään yhä selkeämmän ja perusteellisemmän tilastotiedon tuella alan kehityspotentiaalista ja mahdollisuuksista kehittää yhteiskunnan nykyisiä tukijärjestelmiä paremmin vastaamaan alan tarpeita.

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän esityksissä on aiheellisesti nostettu esiin tarve edistää kulttuurin ja luovien alojen sekä toiminnallista että taloudellista potentiaalia muidenkin kuin opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta. Siksi edellä lueteltujen viiden tärkeimmäksi nostetun kehittämiskohteen ohella myös työryhmän esitys kulttuuria ja laajemmin luovia aloja käsittelevän ministeriryhmän perustamiseksi on erityisen kannatettava, koska sektorirajat ylittävä ministeriöiden yhteistyö on monen työryhmän tavoitteen edistämisen kannalta avainasemassa.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Luvun viesti yhteiskunnalle laajemminkin, kuin vain kulttuurialan totuttujen sidosryhmien kontekstissa, on tiivistetty hienosti luvun esittelytekstin viimeisessä kappaleessa.

Kulttuuria koskevassa sääntelyssä ja rahoituksessa ei ole kyse ilmiöistä, joiden vaikutukset rajoittuisivat vain kulttuurin ja sen asioita totutusti käsittelevän ministeriön hallinnonalalle. Ja kuitenkin merkittävä osa niistä ongelmista, joita tässä työryhmän esityksessä kokonaisuudessaan pyritään edistämään, on edelleen pitkien ja perusteellisten selvitysten jälkeen ratkaisematta, koska niiden ratkaiseminen ei ole mahdollista yksin kulttuurin asioihin eniten keskittyneen opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta.

Tässä suhteessa kaikki luvussa esille nostetut huomiot ja toimenpide-ehdotukset koskien hallinnonalojen ylittävän yhteistyön tarvetta ovat tärkeitä ja kannatettavia.

**Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin.
Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.**

Luvun keskeinen ja tärkeä viesti on, että meidän on pystyttävä kansakuntana uudistamaan tapaa, jolla me olemme tavanneet käsitellä kulttuuria toisaalta yleishyödyllisenä alana ja toisaalta julkisen rahoituksen ja sääntelyn kohteena.

Kulttuuri ja luovat alat on opittava jatkossa nykyistä paremmin tunnistamaan investointikohteena, yhteiskunnan relevanttina työmarkkinana ja tuotantosektorina, johon panostaminen voi tuottaa nykyistä enemmän relevanttia työllisyyttä, kansalaisille hyvinvointia, yrityssectorille uudenlaisia innovatiivisia ja taloudellisia menestystarinoita, ja kiihtyvällä vauhdilla digitalisoituvaan maailmaan sisältöjä, joilla on myös vientipotentialia, jota suomalaisella kulttuurisektorilla ei ole pystytty täyteen mittaansa tähän mennessä hyödyntämään.

Valtion ja neljän säätiön yhdessä pääomittaman Luovien alojen rahaston laajentaminen ja vahvistaminen seuraavalla hallituskaudella on esitys, jota kannatamme musiikkialalla lämpimästi. Vastinrahatyypinen uusi rahoitusmalli voi käyttöalaltaan laajentuessaan mahdollistaa julkiselle taloudelle haasteellisena aikana kulttuurialalle tervetullutta uutta rahoitusta ja kannustaa rahaston piiriin nostettavia uusia kulttuurin toimialoja innovoimaan uudenlaisia toimintamalleja ja kehittämiskohteita uuden rahoituksen tuella.

**Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.
Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.**

Luvun toimenpide-ehdotuksista sekä rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittämisesitykset että direktiivien ehdotetut implementoinnit ovat kannatettavia.

On huomionarvoista, että musiikkialalla on paljon sellaista ammattitoimintaa, joka tuotantorakenteeltaan muistuttaa paljon esimerkiksi näyttämötaiteen vapaan kentän toimintaa, mutta johon ei tästä huolimatta perinteisesti ole kohdistettu juurikaan tai lainkaan yhteiskunnan tukea. Muun muassa tästä syystä esitys kulttuurin tiettyjen alojen toimintaedellytysten vahvistamisesta on erittäin kannatettava.

Niin ikään kulttuurialan koulutukseen ja ammattilaisten osaamistason vahvistamiseen tähtäävät esitykset ovat kannatettavia.

**Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.
Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.**

Freelancereiden asemaan liittyvien lukuisten järjestelmätason ongelmien korjaustarvetta on perusteltu erityisesti sillä sinänsä aivan oikealla argumentilla, että kulttuurialan freelancerit kärsivät muutenkin alalle vaikeasta poikkeusajasta usein eniten, kun ammattimaiselta toimeentulolta putosi pohja pitkäksi aikaa, eivätkä yhteiskunnan tukijärjestelmät turvanneetkaan vaihtoehtoista toimeentuloa. Sosiaali- ja työttömyysturvajärjestelmän aukkoihin liittyviä selvityksiä on edelleen yli kahden ja puolen vuoden jälkeen käynnissä, mikä jo osaltaan osoittaa selkeästi sen, että järjestelmässä on paljon korjaamisen ja selkeyttämisen tarvetta.

On kuitenkin tärkeää muistaa, että nämä järjestelmätason ongelmat on suurelta osin tunnistettu jo ennen pandemiaa laadituissa kulttuurialojen freelancereita koskevissa selvityksessä, ja että niiden korjaustarve säilyy olennaiselta osin ennallaan myös sen jälkeen, kun pandemia-ajan vaikutukset alan työmarkkinaa toivottavasti jonkinlaisen vielä käynnissä olevan siirtymäajan jälkeen katoavat.

Luovilla aloilla on paljon realisoimatonta kasvupotentiaalia, ja tulevaisuudessa kulttuurialan kyky tuottaa erilaisille alustoille sisältöjä digitalisoituvassa maailmassa voi olla ns sisältötaloudessa vielä nykyistäkin olennaisemmassa roolissa kansantalouden kokonaisuudessa. Luova ala tarvitsee luovia tekijöitä, ja sektorin on pystyttävä näyttäytymään yhteiskunnassa kilpailukykyisenä työmarkkinana muiden rinnalla, jotta luovat tekijät hakeutuisivat tulevaisuudessakin alalle töihin.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Luvussa kiinnitetään aiheellisesti huomiota siihen tosiseikkaan, että tärkeää kulttuuritoimintaa tapahtuu yhteiskunnan monilla eri tasoilla. Kuntien merkitys niin paikallisen kulttuurikasvatuksen, paikallisen kulttuuritarjonnan kuin muualta tuotavien ammattimaisten kulttuurisisältöjen tilaajana on erittäin merkittävä.

Kulttuurialan kansainväliset menestystarinat ovat keskeinen osa kansallista identiteettiämme ja Suomen maakuvaamme rajojen ulkopuolella. Sekä urheilulle että kulttuurille on yhteistä, että tällaiset menestystarinat eivät synny sattumalta, vaan perustuvat laaja-alaiseen ja tasavertaiseen mahdollisuuteen harrastaa ja kokeilla, kunnes ne, joilla on sekä paras luova potentiaali että valmius tehdä se valtava määrä työtä, jonka nouseminen kansainvälisen tason huipulle vaatii, valikoituvat ammattilaisiksi huipputekijöiksi suuresta joukosta alan harrastajia.

Taiteen perusopetus, taidekasvatus, kuntien kulttuurikasvatus ja mahdollisuudet harrastaa kulttuuria kaikkialla maassa takaavat parhaalla mahdollisella tavalla, että pääsemme näkemään ja kokemaan kansallisia ja kansainvälisiä kulttuurin suomalaisia menestystarinoita tulevaisuudessakin. Tästä syystä luvun esityksiä voidaan pitää erittäin kannatettavina.

Saarikivi Tommi
Musiikin edistämissäätiö sr